

Sámi allaskuvlla dihtornjuolggadusat

Dohkkehuvvon stivrras áššis S 14/11, stivračoahkkimis 15.2.11

Dát njuolggadusat gusket buot studeanttaide ja bargiide - dás rájes gohčoduvvon geavaheaddji. Geavaheaddjit galget vuolláičállán dán šiehtadusa ovdal ožžot beassanvuoigatvuođaid Sámi allaskuvlla fierpmádahkii. Sámi allaskuvla lea geatnegáhtton bearráigeahččat sihkarvuođa ja riska informašuvdnagieđahallamis. Njuolggadusat leat hábmejuvvon vai sihkkarasto ahte Sámi allaskuvllas ja geavaheaddjin lea seamma oaidnu.

- 1. Geavaheaddjikonto.** Geavaheaddjis lea persovnnalaš ovddasvástádus iežas geavaheaddjikonto geavaheamis. Go dihtor guđđo, de galgá dihtor lássejuvvot dahje jáddaduvvot.
- 2. Čoavddasátni** duođašta ahte lea rievttis geavaheaddji, gii áigu geavahit dihtora. Čoavddasátni lea persovnnalaš, iige galgga addot earáide, iige čállot gosage. Jus ballá ahte oktage lea ožžon čoavddasáni, de galgá dat ovttatmano lonuhuvvot.
- 3. Dihtorrusttegat (dihtorat, serveret ja fierpmádat)** Sámi allaskuvllas galget geavahuvvot dutkan-, oahpahuš- ja hálddahušlaš oktavuodain. Dihtorrusttegat eai galgga geavahuvvot kommersiála oktavuodain dahje eará oktavuodain, mat eai guoskka Sámi allaskuvlla doibmii. Dihtoriid priváhtageavaheapmi galgá ráddjejuvvot. Dihtorrusttegiid ii leat lohpi geavahit norgga lága vuostá.
- 4. Billisteapmi.** Jus dihtorrusttegat billistuvvojit dahje suoláduvvojit, de lea geavaheaddjis ekonomalaš ovddasvástádus dan ovddas.
- 5. Rievdadeapmi.** Geavaheaddjit (bargit ja studeantat) eai galgga rievdadit maide dihtorrusttegiin Teknologiijaossodaga lobi haga. Buohkain lea ovddasvástádus váruhit ahte nu ii dahkko ja addit dieđu Teknologiijaossodahkii jus ballo mihkke lobihemiid dahkkon.
- 6. Vurkenbáiki ja e-boasta.** Juohke geavaheaddjis lea iežas báiki serveris gosa e-boasta ja fiillat vurkejuvvojit. Dušše geavaheaddjis lea vuoigatvuohta beassat dohko. Jus bargoaddi ballá maide lobihemiid dahkkon, de sáhtá goitge geahččat sihke fiillaid ja e-boasttaid sisdoalu (loga eanet [datatilsyna ruovttusiiddus](#)).
- 7. Sámi allaskuvlla e-boasta.** Priváhta geavaheapmi Sámi allaskuvlla e-boastas galgá sihkkarasttot ahte ii ipmirduvvo allaskuvlla almmolaš reiven. Boasta, mii ii gula Sámi allaskuvlla dahje oktasaš sosiála doaimmaide, ii galgga sáddejuvvot allaskuvlla e-boasttain. E-boasta galgá geavahuvvot persovnnalaš kommunikašuvdnavuogádahkan. Ságastallamat eai galgga mannat stuora distribušuvdnajoavkkuide. Geavaheaddji galgá dávjá lohkat e-boastta, vai oažžu dehálaš dieđuid ja muđui boahtá diehtit makkár doaimmat Sámi allaskuvllas leat. Siskkáldas e-boasttaid ii leat lohpi juogadit Sámi allaskuvlla olggobeallái. E-boasttat, mat čielgasit leat vearrut sáddejuvvon, galget sihkkojuvvot ovttatmano. E-boastta, maid sáddet vearu čujuhussii, galggat "[bivdit ruovttoluotta](#)", jus lea dárbu.
- 8. Identifiseren.** Anonyma dahje vearu nama geavaheapmi e-boasttas dahje eará bálvalusain ii leat lobálaš. Buot, mii sáddejuvvo Sámi allaskuvllas, galgá leat identifiserejuvvon namain.

Sáddejeaddjis lea alddis ovddasvástádus ahte sisdoallu, das maid sádde viidásit, lea njuolggadusaid mielde.

9. **Dihtorprográmmaid** ii leat lohpi kopieret, jus ii leat addon earenoamáš lohpi dasa. Geavaheaddji ii galgga ieš installeret prográmmaid dihtorii. Jus leat earenoamáš prográmmii dárbu, de galgá Teknologijaossodagain váldit oktavuođa. Lobihis prográmmaid viežžan ja kopieren ii dohkkehuvvo Sámi allaskuvlla fierpmádagas. Informašuvnna, mii lea Norgga lága vuostá, ii leat lohpi viežžat, vurket, iige juogadit.
10. **Vurken.** Dataid galgá vurket serverii. Serveriin lea backup, nu ahte vaikko dihtor billahuvašii dahje suoláduvašii, de eai jávkka barggut. Sámi allaskuvla ii váldde ovddasvástádusa materiálas, mii vurkejuvvo dihtorii. Sámi allaskuvllas lea vuogádat mainna konfigurere ođđasit dihtora hui jođánit. Vai dan galgá sáhttit geavahit, de fertejit buot datat leat vurkejuvvon serveriidda. Priváhta fiillaid ii leat lohpi Sámi allaskuvlla dihtorrusttegiidda vurket.
11. **Eará vurkenmediat.** Jus Sámi allaskuvlla gullelaš materiála vurkejuvvo eará vurkenmediaide, de galgá sihkkarastot ahte dat ii láhppo/dahkko rabasin vierrásiidda. Dutkanmateriála galgá krypterejuvvot.
12. **Persovdnadieđut** galget suddjejuvvot. Jus sáddejuvvojit Sámi allaskuvlla olggobeallái, de galget krypterejuvvot. Seamma guoská dákkár dieđuid vurkemis eará vurkenmediain.
13. **Systemarággiid** ii leat lohpi ohcat. Ii makkárge “hacken” leat lobálaš Sámi allaskuvlla fierpmádagas. Jus rággiid goitge fuobmá, de galgá ovttatmano addit dieđu Teknologijaossodahkii.
14. **Priváhta rusttegiid** oážžu geavahit Sámi allaskuvlla fierpmádagas, nu guhká go dat leat sihkkaraston anti-virus-prográmmaiguin ja muđui OS ođasmahttimiiguin.
15. **Várrogas amas dieđuin.** Go omd e-boasttain, facebookas jna. bohtet leanjkkat, maid it dovdda, de galgá leat várrogas. Jus it leat áibbas sihkar dat ii leat várálaš, de sihko dan. Go muitosákkat, jna. mat bohtet olggobealde, geavahuvvojit Sámi allaskuvllas, de galgá virus-iskkus dahkkot ovdagihtii.
16. **Rapportereren.** Buot sihkarvuodadáhpáhusat ja váruhusat galget dieđihuvvot.
17. **Guossit.** Son, gii háhká guossegaldalliid dahje guossebargiid, galgá maddái váldit ovddasvástádusa sidjiide čilget ja bivdit dohkkehit jávohisvuodageatnegasvuoda, ja ahte sihkarvuodanjuolggadusaid čuvvot.
18. **Njuolggadusaid rihkkun** rehkenasto bargošiehtadusa rihkkumin. Jus ballo ahte mihkke lobihemiid lea dahkkon, de lea Teknologijaossodagas vuoigatvuohta giddet buot vuoigatvuođaid viđá beaivái, dan botta go isko leago mihkke dáid njuolggadusaid dahje Norgga lága vuostá dáhkkon. Lágarihkumat váidojit politiijai.